

Hanna Pondel

Akademia Ekonomiczna w Poznaniu

POSTAWY PRODUCENTÓW ROLNYCH WOBEC METOD PRODUKCJI ROLNEJ PRZYJAZNYCH ŚRODOWISKU

1. Wstęp

W ostatnich latach coraz częściej obserwuje się przechodzenie podmiotów gospodarczych od tradycyjnego wymiaru funkcjonowania (uwzględniającego po stronie nakładów podstawowe zasoby czynników produkcji – ziemię, pracę i kapitał, a po stronie efektów – produkty) do wymiaru ekologicznego (uwzględniającego dodatkowo po stronie nakładów – zasoby przyrodnicze, przestrzeń, pojemność asymilacyjną, a po stronie efektów – zanieczyszczenia i odpady). Taka reorientacja modelu działalności podmiotu dotyczy także producentów rolnych, jednak spojrzenie na ten problem jest inne w krajach rozwiniętych, inne w rozwijających się i jeszcze inne w podmiotach małych i dużych, zróżnicowane w zależności od kierunki działalności.

Dla krajów Europy Zachodniej charakterystyczny jest wzrost zamożności konsumentów, nasycenie ich potrzeb w zakresie żywienia, zmiana systemu wartości – wzrost świadomości wartości społecznych, kulturowych, a zwłaszcza ekologicznych wśród ludności. Takie procesy przesuwają uwagę konsumentów z ilości na jakość produktów. Stosowanie w rolnictwie metod produkcji przyjaznych środowisku może być odpowiedzią na zmieniające się potrzeby nabywców produktów rolno-żywnościowych. W Polsce rynek produktów wytwarzanych takimi metodami wciąż jednak jest słabo rozwinięty. Żywność ekologiczna jest np. znacznie droższa od żywności konwencjonalnej (jest więc akceptowana przez niewielką część konsumentów), nadal występują trudności z realizacją podaży – przedstawienie gospodarstwa na ekologiczne jest mało popularnym działaniem wśród rolników. Motywy takiej postawy są różne, ale niewątpliwie problem konkurencyjności gospodarstwa na rynku jest jednym z nich – industrializacja rolnictwa przyczyniła się do wzrostu produktywności czynników wytwórczych oraz obniżenia kosztów jednostkowych.

Należy jednak pamiętać, iż odpowiednia polityka oddziaływania na producentów żywności metodami przyjaznymi środowisku (subwencje, odpowiednie opodatkowanie żywności ekologicznej, wsparcie procesu przestawiania gospodarstwa), może zasadniczo wpłynąć na konkurencyjność tych podmiotów.

Celem opracowania jest prezentacja stanowiska wielkopolskich producentów rolnych wobec metod produkcji rolnej przyjaznych środowisku.

2. Metodyka badań

W opracowaniu wykorzystano część wyników badań ankietowych, przeprowadzonych w lipcu i sierpniu 2005 r. wśród wielkopolskich producentów rolnych. Badaniem objęto gospodarstwa rolne z 10 powiatów województwa wielkopolskiego, wytypowanych za pomocą wskaźnika intensywności produkcji rolnej. Do obliczenia wskaźników dla powiatów, wykorzystano wartości wskaźników intensywności poszczególnych rodzajów produkcji roślinnej i zwierzęcej według B. Kopcia [Kowalak 1997]. Powiaty w zależności od wartości wskaźnika podzielono na trzy grupy: I grupa – powiaty z ekstensywną produkcją rolną (wartość wskaźnika poniżej 200; 60 ankiet), II grupa – powiaty o mało intensywną produkcję rolnej (wartość wskaźnika 200-250; 100 ankiet) oraz III grupa – powiaty z intensywną produkcją rolną (wartość wskaźnika powyżej 250; 40 ankiet). W wyniku weryfikacji formalnej i merytorycznej z dalszej analizy wyeliminowano 4 ankiety.

Do określenia liczby gospodarstw poddanych badaniu zastosowano dobór kwotowy, uwzględniający liczbę gospodarstw w województwie, grupach powiatów oraz poszczególnych powiatach.

3. Wyniki badań

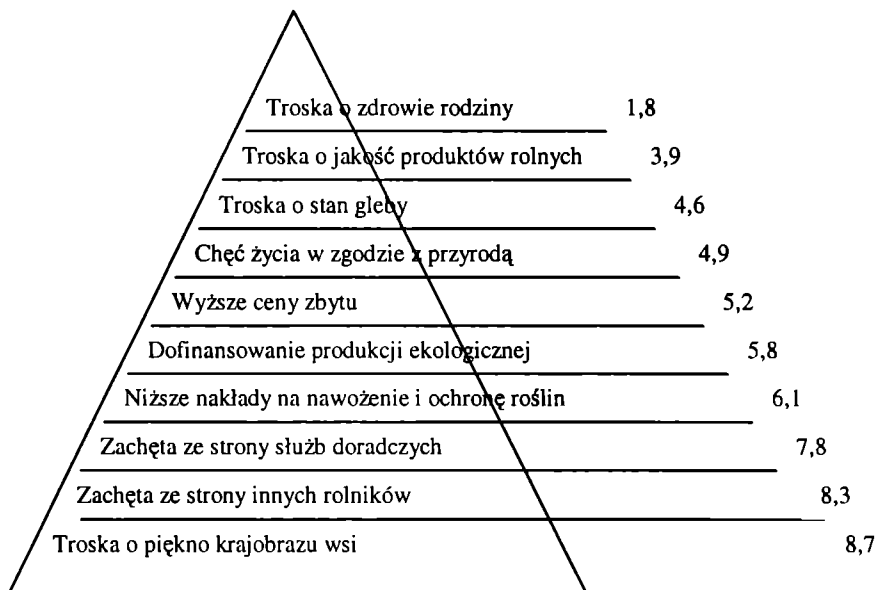
Spośród różnych pojęć określających metody produkcji rolnej przyjazne środowisku – rolnictwo zrównoważone, ekologiczne, zintegrowane, to drugie jest najbardziej znane ankietowanym producentom rolnym. Na znajomość pojęcia *rolnictwo ekologiczne*, wskazało blisko 93% respondentów, pozostałych pojęć – po 40-45%.

Produkcja żywności ekologicznej jest atrakcyjną formą działalności zdaniem nieco ponad połowy respondentów (95 gospodarstw), 69 podmiotów stwierdziło, że nie jest to dobry kierunek działalności, a 32 badanych producentów nie potrafiło ustosunkować się do tego zagadnienia.

Mając do wyboru dziesięć czynników decydujących o podejmowaniu gospodarowania metodami ekologicznymi, za najważniejszy respondenci uznali troskę o zdrowie rodziny – średnia ocena 1,75 (rys. 1)¹. Jako najważniejszy powód wskaza-

¹ Dziesięciu czynnikom respondenci przypisywali punkty: 1 – dla najważniejszego, 10 – dla najmniej ważnego.

ło go 145 ankietowanych. Na kolejnych miejscach w hierarchii ważności znalazły się troska o jakość produktów rolnych oraz troska o stan gleby. Jako najmniej ważne czynniki zostały wymienione – troska o piękno krajobrazu wsi (średnia ocena 8,7) oraz zachęta ze strony innych rolników (średnia ocena 8,3).

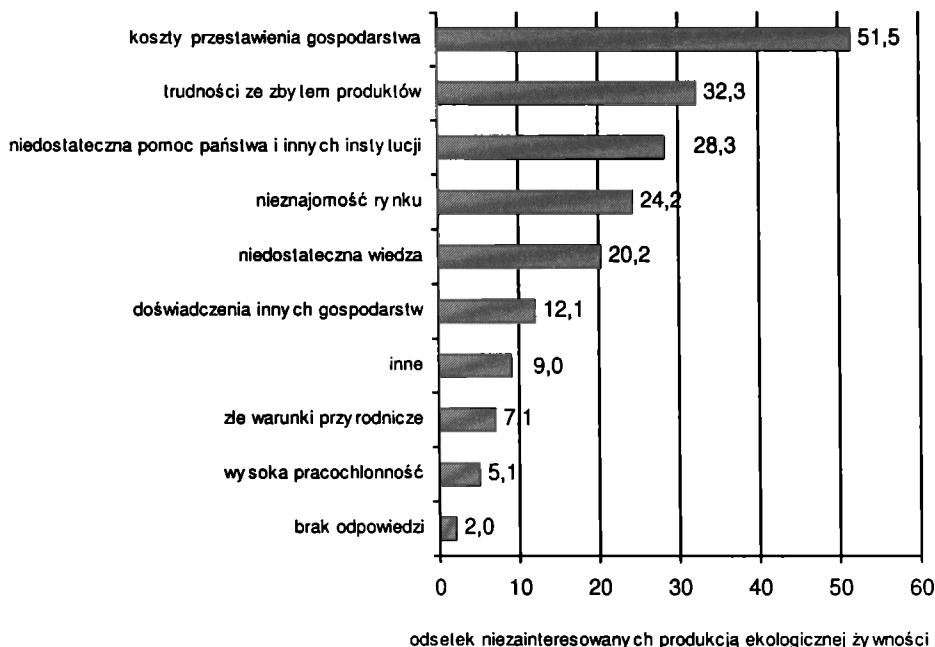
Rys. 1. Hierarchia ważności czynników decydujących o podejmowaniu gospodarowania metodami ekologicznymi

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Ciekawe jest przypisywanie przez producentów rolnych niezbyt dużego znaczenia czynnikom ekonomicznym – wyższym cenom zbytu, dofinansowaniu produkcji ekologicznej i niższym nakładom na nawożenie oraz ochronę roślin. Te wyniki mogą być pochodną dwóch faktów: niezbyt dobrej znajomości problematyki stosowania ekologicznych metod produkcji lub bardzo dobrej orientacji w tej problematyce. Wprawdzie ponad połowa respondentów wskazała, iż nie docierają do nich informacje na ten temat, ale jednak pojęcie *rolnictwo ekologiczne* było znane prawie całej badanej populacji. Tak więc wydaje się, iż druga opcja jest bardziej prawdopodobna – potwierdzają to częściowo kolejne wyniki badań.

Przedstawiciele aż 99 badanych gospodarstw nie wykazali zainteresowania przedstawieniem gospodarstwa na ekologiczne, 25 – nie byli zdecydowani, czy podjęliby taką próbę, a 72 (około 1/3 próby badawczej) – wykazali zainteresowanie podjęciem nowego wyzwania w postaci rozpoczęcia produkcji rolnej metodami ekologicznymi. Największą barierą dla gospodarstw, które są przeciwne zmianie me-

tody gospodarowania, okazały się koszty przestawienia gospodarstwa (produkcji) – wskazała je 1/4 z grupy 99 respondentów (rys. 2).

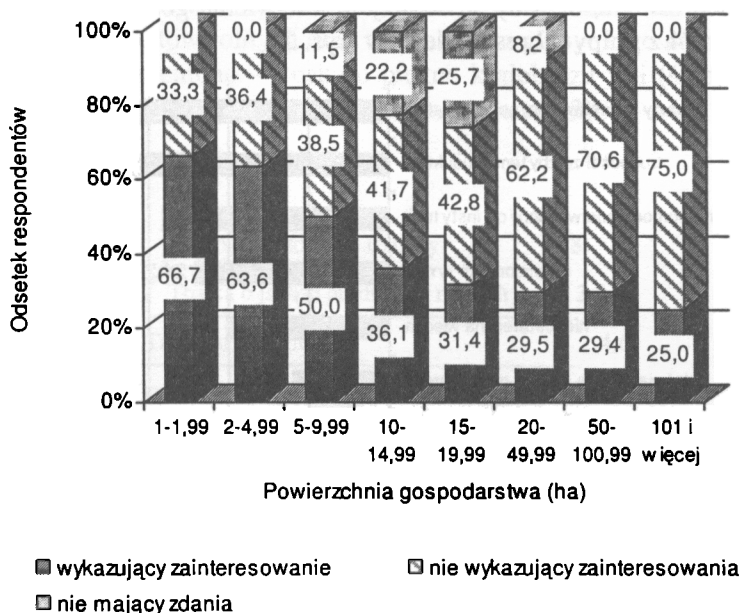
Uwaga: Respondenci mogli podać kilka przyczyn równocześnie; inne przyczyny: wielkość gospodarstwa, wiek prowadzącego gospodarstwo, nieopłacalność produkcji, niskie ceny produktów.

Rys. 2. Przyczyny, dla których producenci rolni nie wykazują zainteresowania podjęciem produkcji ekologicznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Co piąty rolnik stwierdził, iż nie posiada dostatecznej wiedzy na temat prowadzenia gospodarstwa ekologicznego oraz procedury przestawienia produkcji na ekologiczną. Nie wspomagają procesu podjęcia przez producentów rolnych decyzji o produkcji żywności ekologicznej doświadczenia innych gospodarstw funkcjonujących już w tym sektorze rynku rolnego – co ósmy ankietowany wskazał na złe opinie rolników ekologicznych o działalności zgodnej z zasadami produkcji ekologicznej żywności.

Jak wynika z badań, nie występuje zależność pomiędzy zainteresowaniem producentów rolnych podejmowaniem produkcji ekologicznej a intensywnością produkcji rolniczej, natomiast występuje zależność pomiędzy chęcią podjęcia produkcji ekologicznej a wielkością gospodarstwa rolnego. Wśród producentów rolnych posiadających do 10 ha przeważali ci, którzy wykazali zainteresowanie produkcją ekologiczną, wśród tych, którzy posiadali powyżej 10 ha sytuacja była odwrotna (rys. 3).

Rys. 3. Zainteresowanie producentów rolnych podjęciem produkcji ekologicznej żywności w zależności od powierzchni gospodarstwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Zaprezentowana wyżej postawa respondentów wynika m.in. z ich przekonania, która z funkcji rolnictwa jest najważniejsza – za taką uznali producenci rolni wytwarzanie żywności. Oceniając sześć funkcji w skali od 1 (najważniejsza) do 6 (najmniej ważna), wytwarzanie żywności otrzymało średnio 1,2 pkt. Na drugim miejscu znalazła się funkcja zapewnienia miejsca pracy i źródła utrzymania ludności (średnio 2,7 pkt). Takie właśnie postrzeganie rolnictwa wiąże się z wytwarzaniem większych ilości produktów i osiąganiem jak najwyższych dochodów, czego nie może zapewnić jeszcze w wystarczający sposób, przy obecnej sytuacji dochodowej konsumentów oraz organizacji rynku żywności ekologicznej, rolnictwo ekologiczne. Znaczenie rolnictwa w zachowywaniu i tworzeniu krajobrazu czy rola rolnictwa w ochronie środowiska znalazły się na ostatnich miejscach w hierarchii ważności funkcji spełnianych przez rolnictwo (odpowiednio 4,9 pkt oraz 4,2 pkt)².

² Oprócz wymienionych funkcji, respondenci oceniali także następujące funkcje: wytwarzanie surowców dla nieżywnościowych gałęzi gospodarki (3,8) oraz wpływ społeczności rolniczej na rozwój gospodarki (4,2).

4. Podsumowanie

Zainteresowanie rolników ekologicznymi metodami produkcji nie jest zbyt duże. Jednocześnie rolnictwo ekologiczne jest pojęciem najbardziej znanym producentom rolnym spośród różnych pojęć określających metody produkcji rolnej przyjazne środowisku. Można zatem domniemywać, iż wiedza rolników na temat tej formy prowadzenia działalności nie skłania ich do przestawienia produkcji i gospodarstwa na ekologiczne. Metody produkcji rolniczej przyjazne środowisku charakteryzuje niższa wydajność produkcji, mniejsza plonotwórczość czy też większe nakłady w początkowej fazie przestawiania produkcji. W efekcie produkty sprzedawane konsumentom są droższe, a zatem dla dużej części społeczeństwa nie są konkurencyjne. Konflikt interesów prywatnych i społecznych nabiera tutaj szczególnego znaczenia. Bardzo istotna dla producentów jest wówczas pomoc państwa czy innych instytucji wspomagających rolnictwo (zdaniem respondentów wciąż jeszcze niedostateczna). Działania pomocowe dla podmiotów funkcjonujących w sferze rolnictwa organicznego są tym ważniejsze, że cel ekologiczny jest konkurencyjny wobec celu ekonomicznego i nie można osiągnąć obu na wysokim poziomie. Trudno oczekiwać jednak, iż w krótkim czasie kryterium społeczne i ekologiczne staną się głównymi wyznacznikami działalności jednostek produkcyjnych.

Literatura

Kowalak Z., *Ekonomika i organizacja rolnictwa*, cz. I, Wydawnictwo eMPi², Poznań 1997, s. 191.

THE FARMERS STANCES TOWARD THE ENVIRONMENT FRIENDLY METHODS OF AGRICULTURAL PRODUCTION

Summary

The article presents the attitude of farmers from Wielkopolska towards the production methods which are environment-friendly. According to the results of poll research, the farmers are not specially interested in ecological production methods. At the same time, ecological agriculture is the best known concept to farmers from among concepts which characterize environment-friendly production methods in agriculture.

For entities which function in organic agriculture sphere the assistance is very important, because the ecological aim is competitive towards economic aim. It is very difficult to achieve both on a high level.